

Aqroekoloji tədbirlər

"Cənubi Qafqazda kəndlərin davamlı inkişafı üçün təbii sərvətlərin idarə edilməsi və ekosistem xidmətlərinin qorunması" proqramı ("ECOserve") layihəsi Azərbaycan Respublikasında ətraf mühitin mühafizəsi, təbii resurslardan dayanıqlı istifadənin gücləndirilməsi və kənd təsərrüfatında iqlimə dayanıqlılığın təmin edilməsini hədəfləyən 7-ci hədəfə əsaslanmaqla, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalına dair Strateji Yol Xəritəsinin icrasına dəstək məqsədi daşıyır. Təbii resursların iqtisadi, sosial və ekoloji dəyərinin balanslaşdırılması məqsədi daşıyan və ətraf mühit üçün zərərsiz tədbirlər Azərbaycanın kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafı üçün zəruridir. Pilot layihənin məqsədi Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunda təbii resursların idarə edilməsi ilə bağlı ətraf mühit üçün zərərsiz və dayanıqlı təcrübələrin tətbiqidir. Pilot layihənin fəaliyyətləri Kürdəmirdəki "ECOserve" pilot sahəsində müxtəlif əlaqəli tərəflərlə birgə icra edilmiş, sınaqdan keçirilmiş və qiymətləndirilmiş Qabaqcıl kənd təsərrüfatı Təcrübəsinə (QKTT) əsaslanır.

Tarla qoruyucu zolaqlar

Tarla qoruyucu zolaqların əkilməsi kənd təsərrüfatı landşaftlarında biomüxtəlifliyin artmasına kömək edir, buxarlanma və külək eroziyasını azaldır. Bu təcrübə və müşahidələr əsasında ECOserve layihəsinin Kürdəmir rayonundakı pilot sahəsi üçün tarla qoruyucu zolaqların müxtəlif dizaynları müzakirə edilmişdir. Əsas fərqlər küləyin sürətini azaltmaqdan başqa, küləyin əsas hədəfi olan plantasiyanın eni və müvafiq bitkilərin seçilməsi ilə bağlı idi. "L" ölçülü tarla qoruyucu zolaqlar, qismən meyvə istehsalı üçün istifadə oluna bilən 20 metr enində ağac və kol bitkiləridir. Onu aqroməşə plantasiyası hesab etmək olar. Bu tarla qoruyucu üçün seçilmiş ağacların yetkin ölçüsünə görə ağaclar arasındakı məsafə digər plantasiyalara nisbətən daha böyükdür.

Tarla qoruyucu zolaqların əkilməsində aşağıdakı aspektlər nəzərə alınmalıdır:

- İlk 3-5 il ərzində suvarma təmin edilməlidir.
- Plantasiyanı heyvanlardan qorumaq üçün hasarlar qurulmalıdır.
- Tək ağaclar üçün xüsusi mühafizə tədbirləri nəzərə alınmalıdır.
- Ağaclar və kollar yerli iqlim şəraitinə və torpaq xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılmalıdır.
- Bitkilərin quraqlığa və duza davamlılığı əvvəlcədən nəzərdən keçirilməlidir.

Risiklər və onların azaldılması

Bu cür əkinlərin qiyməti yüksəkdir. Həvəsləndirmə və ya subsidiyalar olmadan fərdi təsərrüfatlarda həyata keçirilməsi çox da real deyil. **Parçalanmış kənd təsərrüfatı** torpaqlarına malik kiçik fermerlərin torpaq mülkiyyəti oxşar fəaliyyətin genişləndirilməsi üçün ciddi maneə törədən amildir. Əkin sahəsinə sahiblik və qulluq ən azı beş il təmin edilməlidir. İlk 5-7 ildə plantasiyanın heyvanlar tərəfindən istifadəsi qadağan edilməlidir. Subsidiya sxeminin işlənilib hazırlanması üçün lobbicilik və ya özəl kənd təsərrüfatı torpaqlarında əkinlər üçün dövlət orqanları tərəfindən stimulların təmin edilməsi tarla qoruyucu zolaqların yaradılmasını dəstəkləmək üçün həll yolu ola bilər.

Çiçəkli bitki zolaqları

Bioloji müxtəlifliyin qorunması və tozlandırıcıların dəstəklənməsi məqsədilə çiçək zolaqlarının əkilməsi geniş yayılmış təcrübədir. Çiçək zolaqları, eləcə də tarla qoruyucu zolaqlar kənd təsərrüfatı bitkiləri və plantasiyaları üçün zərərvericilərə qarşı mübarizə və tozlandırma xidmətlərinə faydalı təsir göstərir (daha çox bioloji müxtəlliklik üçün; quşlar və digər canlılar üçün yaşayış mühiti yaratmaq üçün sahələrin kənarında çoxillik geniş çiçəkli zolaqların yaradılması; yırtıcı-ov yanaşması). Təkan və çəkmə texnologiyasına bənzəyən çiçək zolaqları haşəratları və zərərvericiləri özlərinə cəlb edərək, məhsullardan uzaqlaşdırırlar. Effektivlik çiçək zolaqları və tarla qoruyucu zolaqlar üçün istifadə olunan xüsusi toxum qarışığından çox asılıdır. ECOserve layihəsinin pilot sahəsi üçün təsərrüfat sahələri boyunca səpiləcək ən uyğun toxum qarışığı seçilmişdir.

Toxumun səpilmə vaxtı

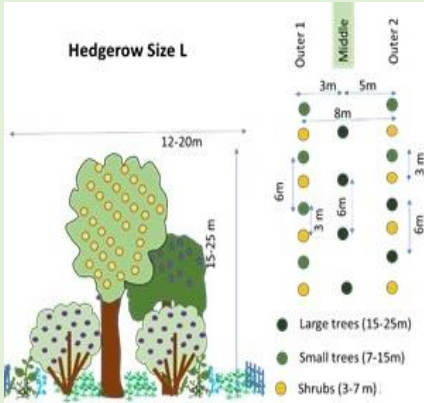
Toxumun səpilmə vaxtı toxum qarışığının bir illik və ya çox illik olmasından asılıdır. Çox illik toxumları mart ayından oktyabr ayına qədər əkmək olar. Bir illik toxumları isə daha erkən – mart ayından iyun ayına qədər əkmək olar. Buğda, arpa və ya çovdar kimi payızlıq əkinlərindən sonra iyun ayında toxumun səpilməsi, yağış kifayət deyilsə, uğurlu cücmə üçün çox güman ki, suvarma tələb edəcəkdir. Soyuq mövsümdən sonra toxum əkmək, məsələn, pambıq, lobyə və qarğıdalı səpindən sonra suvarmağa ehtiyac duya bilər. Bu zaman torpağın temperaturu 10 ° C-dən yuxarı olmalıdır.

Məhsula qulluq

- Çiçəkli bitki zolaqları mümkün qədər uzun müddət böyüməyə buraxılmalıdır

Suvarılma

- Çiçəkli bitki zolaqlarının digər əkinlər kimi suvarılmaya ehtiyacı ola bilər.
- Yalnız toxum qarışığında əsasən quraqlığa davamlı növlər varsa, suvarma lazım olmaya bilər.

"L" ölçülü tarla qoruyucu zolaq ©Thomas Wehinger 2021

ECOserve pilot sahəsində yeni əkilmiş tarla qoruyucu zolaq © Samir Abbasov, GIZ

Cədvəl: ECOserve pilot sahəsində əkilmiş ağac və kolların siyahısı

Latınca	Azərbaycanca	İngiliscə
<i>Pinus eldarica</i>	Eldar sami	Mondell pine
<i>Platanus orientalis</i>	Şərq çınarı	Oriental plane
<i>Morus alba</i>	Tut	White mulberry
<i>Olea europaea</i>	Zeytun	European olive
<i>Ficus carica</i>	Əncir	Common fig
<i>Malus orientalis</i>	Alma	Kaukasus apple
<i>Pistacia atlantica</i>	Kütyarpaq püştə	Wild pistachio
<i>Prunus armeniaca</i>	Ərik	Apricote
<i>Punica granatum</i>	Nar	Pomme grenade
<i>Prunus amygdalus</i>	Badam	Sweet almond tree
<i>Caesalpinia</i>	Sezalipniya	Poinciana/ paradise
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	Zeytun	Wild olive

Hazirladilar
Sevinc Saruxanova, GIZ ECOserve layihəsinin Baş məsləhətçisi
Samir Abbasov, GIZ ECOserve layihəsinin Baş məsləhətçisi

Çiçəkli bitki zolaqlarının əkilməsi üçün təlimatlar

Çiçəkli bitki zolaqları üçün sahənin seçilməsi

Çiçək zolaqları hər hansı bir əkinçilik sahəsində qurula bilər. Sahələr çox böyükdürsə (məsələn, 30 ha) ümumi ərazinin 5%-ni təşkil edən bir neçə çiçək zolağı əkmək tövsiyə olunur. İqtisadi itkiləri azaltmaq üçün fermerlər yollar və çığırlar boyunca, kanallar və su boyunca və ya məhsuldar məhsullar üçün istifadə edilə bilməyən kənar torpaqlarda çiçək zolaqları yaradırlar.

Toxum yatağının hazırlanması

- İncə, əzilmiş toxum yatağı
- Bitki qalıqlarından azaddır
- Lazım gələrsə, əvvəl tarları şumlayın
- İlk böyümə mərhələsində digər bitkilərlə rəqabətdən çəkinin
- Problemləli əlaq otlarına qarşı mübarizə

Toxumun əkilməsi

- Səthlər quru olmalıdır
- Ehtiyaqlara görə toxum dərinliyi - lakin adətən çox dərin deyil.
- Çiçək zolaqları üçün böyük toxumlardan və həddindən artıq kiçik toxumlardan istifadə edilərsə, əkinə iki mərhələdə - ilk növbədə, daha çox dərinliyə ehtiyacı olan böyük toxumları əkmək lazımdır.
- Toxum qarışığı zamanı iki fərqli maşın və ya iş prosesindən istifadə etmək məsləhət görülür.

Flower strips in the field of farmer in Kurdemir ©Abbas Ismayilov

Flower stripes in Denmark, © Stephan Kroel, GIZ

İstinad

Poster Thomas Wehinger, Samir Abbasov və Nizami İbrahimli tərəfindən hazırlanmış "ECOserve pilot sahəsinin Təsərrüfatın İdarəetmə Planı" əsasında hazırlanmışdır.